

Itämeren alueen historia: nuorten tietoisuus, maakohdaiset opetus- suunnitelmat ja koulutus

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

Haridus- ja Teadusministeerium
Estonian Ministry of Education and Research

Johdanto

Unitas Foundation käynnisti vuonna 2010 yhdessä Latvian miehitysmuseon kanssa projektin ”Eri kansat – jaetut kokemukset (DNSE)”. Itämeren alueen koheesio on Euroopan komission aluepolitiikan ja Itämeren valtioiden neuvoston (CBSS) yhteinen tavoite. Lähimenneisyys on kuitenkin jakanut Itämeren alueen, ja useita vääristyneitä käsityksiä on edelleen olemassa. Projektin tavoitteena oli tutkia, miten laajalti Itämeren alueen historiaa opetetaan virolaisissa, suomalaisissa, latvialaisissa ja ruotsalaisissa kouluissa. Tutkimus toteutettiin kolmessa vaiheessa: tutkimalla opiskelijoiden tietoisuutta, kansallisten opetussuunnitelmien sisältöä sekä opettajien tapaa käsitellä alueen historiaa.

Tutkimuksen ensimmäinen tavoite oli määritellä naapurimaita koskevan tietoisuuden, tiedon ja ymmärryksen taso latvialaisten, virolaisten, suomalaisten ja ruotsalaisten nuorten keskuudessa. Tavoitteina olivat vallitsevien näkemysten kartoittaminen sekä naapureita koskevan tiedon mittaaminen ja vertaileminen Itämeren alueella oppimateriaaleja sekä hakevaa toimintaa varten. Koska muita maita koskevat käsitykset saavat usein alkunsa koulusta (Stradling 2003: 25–26), näiden maiden historian opetussuunnitelmia analysoitiin sen määrittelemiseksi, kuinka tärkeällä sijalla Itämeren alueen historia on kussakin opetussuunnitelmassa. Lopuksi opettajille laadittiin kysely, jonka tarkoituksena oli selvittää, miten virolaiset, suomalaiset, latvialaiset ja ruotsalaiset opettajat käsittelevät alueen historiaa tunneillaan. Lisäksi kyselyn tarkoituksena oli selvittää opetustapoja ja mahdollisuuksia Itämeren aluetta koskevien historianopetusmateriaalien mahdollista tulevaa laatimista varten.

Tärkeimmät tulokset

1. tutkimus: Opiskelijoiden alueeseen liittyvät mielleyhtymät

Ensiksi tutkittiin, mitä virolaiset, suomalaiset, latvialaiset ja ruotsalaiset toisen asteen opiskelijat arvostavat Itämeren alueessa ja mitä he yhdistävät mielessään kyseiseen alueeseen. Toiseksi kysyttiin, millaisena opiskelijat pitävät elämänlaatua neljässä maassa, ja kolmanneksi pyydettiin kertomaan kahta historiallista ajanjaksoa koskevia mielipiteitä (keskiaika ja neuvosto-aika). Neljänneksi arvioitiin sitä, miten läheisiksi tai erillisiksi he tuntevat itsensä (mittaustapana käytettiin street-tutkimusta). Lopuksi tutkittiin opiskelijoiden alueeseen samaistumiseen vaikuttavia tekijöitä ja samaistumista (tiedot, henkilökohtaiset suhteet ja vierailut).

Arvot ja mielleyhtymät

Itämeren alueella asuvilla nuorilla on yhteisiä arvoja. Neljäsosa tutkimukseen osallistuneista nuorista viittasi luontoon ja mereen, kun heitä pyydettiin kertomaan Itämeren alueeseen liittyvistä mielleyhtymistään. Useat, ja erityisesti suomalaiset ja ruotsalaiset nuoret, mainitsivat myös saastumisen, veneet sekä kalastuksen. Yhteensä 89,1 % Itämeren alueen nuorista oli samaa mieltä Itämeren alueeseen liittyvän vastuun jakamista koskevasta väittämästä, ja vain noin 4,6 % nuorista oli eri mieltä. Tämä osoittaa, että **nuoret ovat hyvin tietoisia alueen yhteisistä asioista, jotka on ratkaistava yhdessä**. Muut mielleyhtymät, joista neljän maan nuoret olivat samaa mieltä, olivat seuraavat: alueen asukkaat viettävät paljon aikaa Facebookissa, Messengerissä, Skypessä ja tietokonepelejä pelaten, elämänlaatu on tärkeätä alueen asukkaille, ja hansaliitto on yhdistänyt alueen.

Nuoret olivat eniten eri mieltä seuraavista tekijöistä: elintaso on suunnilleen sama Itämeren alueella, heikot liikenneyhteydet Itämeren alueen maiden välillä haittaavat alueella asuvien välistä kommunikointia, alueen asukkaat syövät samantyyppistä ruokaa, turvallisuus ja rikollisuus ovat suunnilleen samalla tasolla alueella. Yleisesti ottaen hyvinvoinnissa on eroja, mutta luonto, sosiaalisen median käyttö ja tasa-arvon arvostaminen yhdistävät alueen asukkaita. Lyhentämättömään luetteloon (asiat, joista tutkimuksen mukaan oltiin eniten ja vähiten samaa mieltä) voi perehtyä taulukon 1 avulla.

Taulukko 1. Missä määrin olet samaa mieltä näiden väittämien kanssa? Jokaisen vaihtoehdon saama keskimääräinen pistemäärä, kun kaikkien vastaajien vastaukset on huomioitu.

	Viro	Suomi	Latvia	Ruotsi	Keski-arvo
Itämeren alueen maiden jaettu vastuu	3,49	3,57	3,64	3,44	3,54
Kaikki Itämeren alueella asuvat viettävät paljon aikaa sosiaalisessa mediassa	3,49	3,24	3,23	3,09	3,29
Tasa-arvoisuus on tärkeitä kaikissa Itämeren alueen maissa	3,20	3,21	3,23	3,07	3,19
Hansaliitto yhdistää Itämeren alueen	3,36	3,15	3,18	2,82	3,18
Aion ystävystyä Itämeren alueella asuvien kanssa tulevaisuudessa	3,32	2,83	3,23	2,73	3,10
Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Itämeren alue on entistä lähempänä	3,12	3,06	3,00	2,86	3,03
Neuvostoliittoon liittyvät kokemukset tekevät meistä erilaisia	3,10	3,05	2,83	2,98	2,99
Nuoret pukeutuvat samalla tavalla	2,81	2,74	3,02	2,71	2,83
Itämeren alue muuttuu enemmän samanlaiseksi ajan kuluessa	2,94	2,83	2,63	2,88	2,82
Lapset lukevat samantyyppisiä kirjoja	2,75	2,81	2,74	2,94	2,80
Nuoret katsovat samoja elokuvia	2,78	2,83	2,76	2,86	2,80
Viikinkiajan tarinat yhdistävät Itämeren alueen maita	2,79	2,72	2,81	2,62	2,75
Aiemmat suhteet Venäjään yhdistävät Itämeren alueen maita	2,74	2,67	2,83	2,45	2,70
Uskonto on erilainen Itämeren alueen maissa	2,73	2,73	2,59	2,70	2,69
Ruotsin valtakausi yhdistää Itämeren aluetta	2,68	2,62	2,59	2,80	2,66
Koulutustaso on sama Itämeren alueen maissa	2,76	2,43	2,74	2,54	2,64
Elämä on luonnonläheisempää Itämeren alueen maissa kuin muualla	2,54	2,51	2,59	2,49	2,54
NATO erottaa Itämeren alueen maita	2,41	2,66	2,35	2,64	2,48
Perinteiset juhlapyhät ovat samoja	2,69	2,55	2,05	2,50	2,44
Itämeren alueen maat suhtautuvat talouskriisiin samalla tavalla	2,48	2,59	2,25	2,46	2,43
Hyvinvoinnin taso on sama Itämeren alueen maissa	2,36	2,55	2,22	2,34	2,37
Turvallisuus ja rikollisuuden taso ovat samat Itämeren alueen maissa	2,46	2,25	2,37	2,32	2,37
Alueen asukkaat syövät samantyyppistä ruokaa	2,35	2,28	2,40	2,37	2,35
Huonot liikenne yhteydet tarkoittavat heikkoa kommunikointia	1,89	2,23	1,80	2,20	1,99

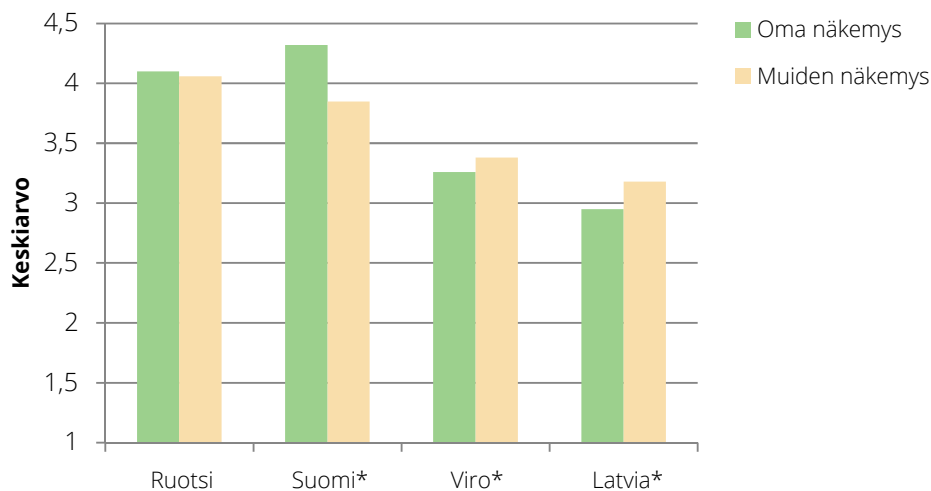
Lisätietoja. Asteikko 1–4, jossa 1 tarkoittaa, että vastaaja on täysin eri mieltä, ja 4 tarkoittaa, että vastaaja on täysin samaa mieltä.

Mielipiteitä elämänlaadusta alueella

Opiskelijoilta kysyttiin myös, miten hyvänä he pitivät oman maansa ja kolmen naapurimaan elämänlaatua. Tulokset osoittavat, että **paras elämänlaatu on muiden mielestä Ruotsissa ja oman ryhmän mielestä Suomessa**. Latvialaiset ja muut pitävät elämänlaatua Latviassa vähintään hyvänä, tosin muiden arviot ylittävät keskiarvon (3,0).

Elämänlaatua Ruotsissa arvioitaessa muiden maiden opiskelijoiden ja ruotsalaisten opiskelijoiden näkemykset ovat osittain samanlaisia. Suomalaiset opiskelijat arvostavat useita Suomessa asumiseen liittyviä tekijöitä enemmän kuin muiden maiden opiskelijat. **Virossa ja Latviassa tilanne on päinvastainen: paikalliset opiskelijat ovat muiden maiden opiskelijoita kriittisempiä.** Kuten edellisestä analysistä ilmenee, tämä johtuu pääasiassa Viron ja Latvian venäjänkielisen etnisen vähemmistön muita kriittisemmistä mielipiteistä. Tässä analysissä ryhmät (virolaiset ja Viron venäläiset Virossa ja latvialaiset ja Latvian venäläiset Latviassa) yhdistettiin. Yksityiskohtaiset tulokset ilmenevät kuvasta 1.

Kuva 1. Oma käsitys ja muiden (kolme muuta tutkimukseen osallistuvaa maata) käsitykset hyvästä elämänlaadusta (demokratia, vauraus, rauhallisuus ja yleinen hyvä) neljässä maassa

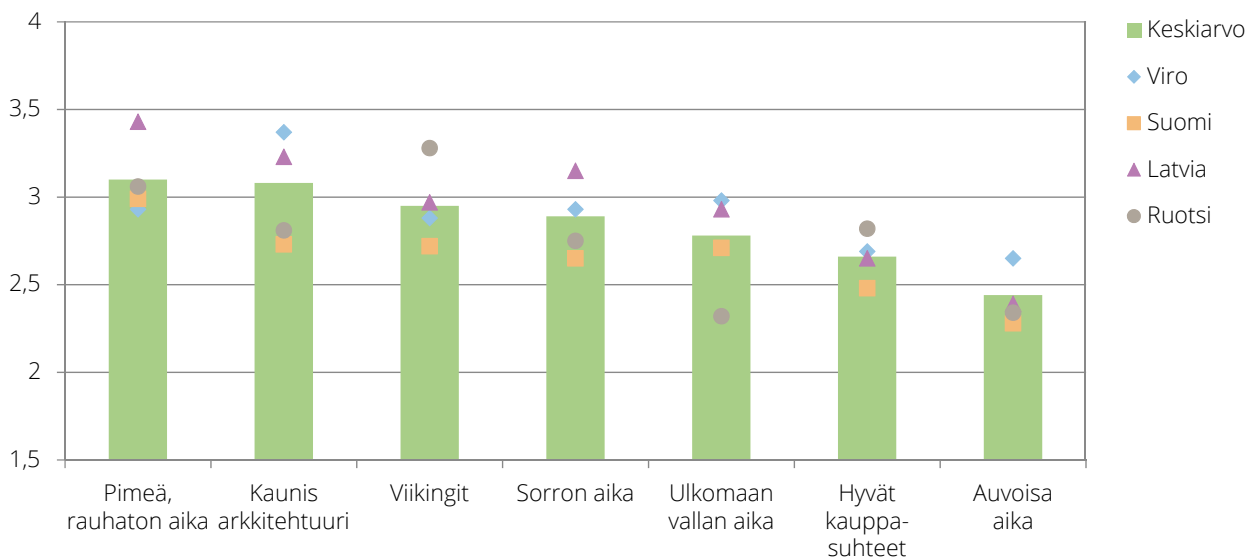

Lisätietoja. * Tilastollisesti merkittäviä eroja omien ja muiden näkemyksissä. Asteikko oli 1 (ei lainkaan) – 5 (erittäin paljon). Luettavuuden parantamiseksi kaavio on laadittu asteikolla 1–4,5.

Erilaisia historiallisia ajanjaksoja koskevat käsitykset (keskiaika, neuvostoaika)

Historiallisia tapahtumia koskevia näkemyksiä tiedusteltaessa päädyimme siihen lopputulokseen, että lähihistoriaa (Neuvostoliittoa) koskevat mielipiteet vaihtelevat paljon enemmän kuin keskiaikaa koskevat mielipiteet. Keskiaikaa pidetään pimeänä ja rauhattomana aikana mutta aikakauden arkkitehtuuria puolestaan kauniina. Keskiaikaa ei pidetä auvoisana aikana, eikä se edusta hyvien kauppasuhteiden aikaa. Kaikki tulokset esitetään kuvassa 2.

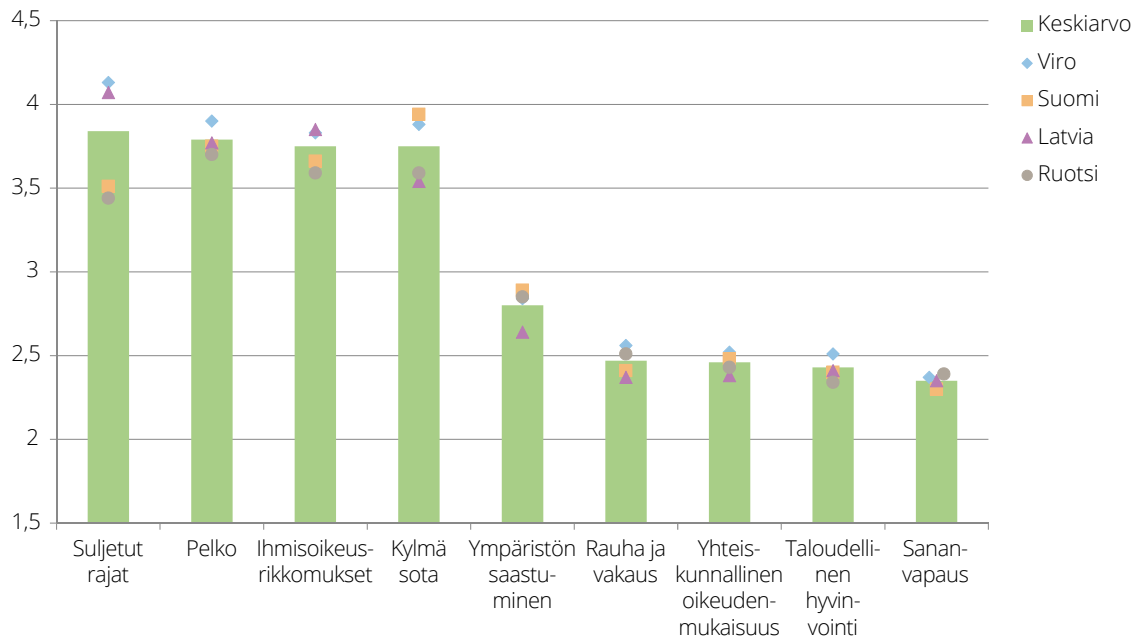
Kuva 2. Mitä keskiaikaan liittyy?

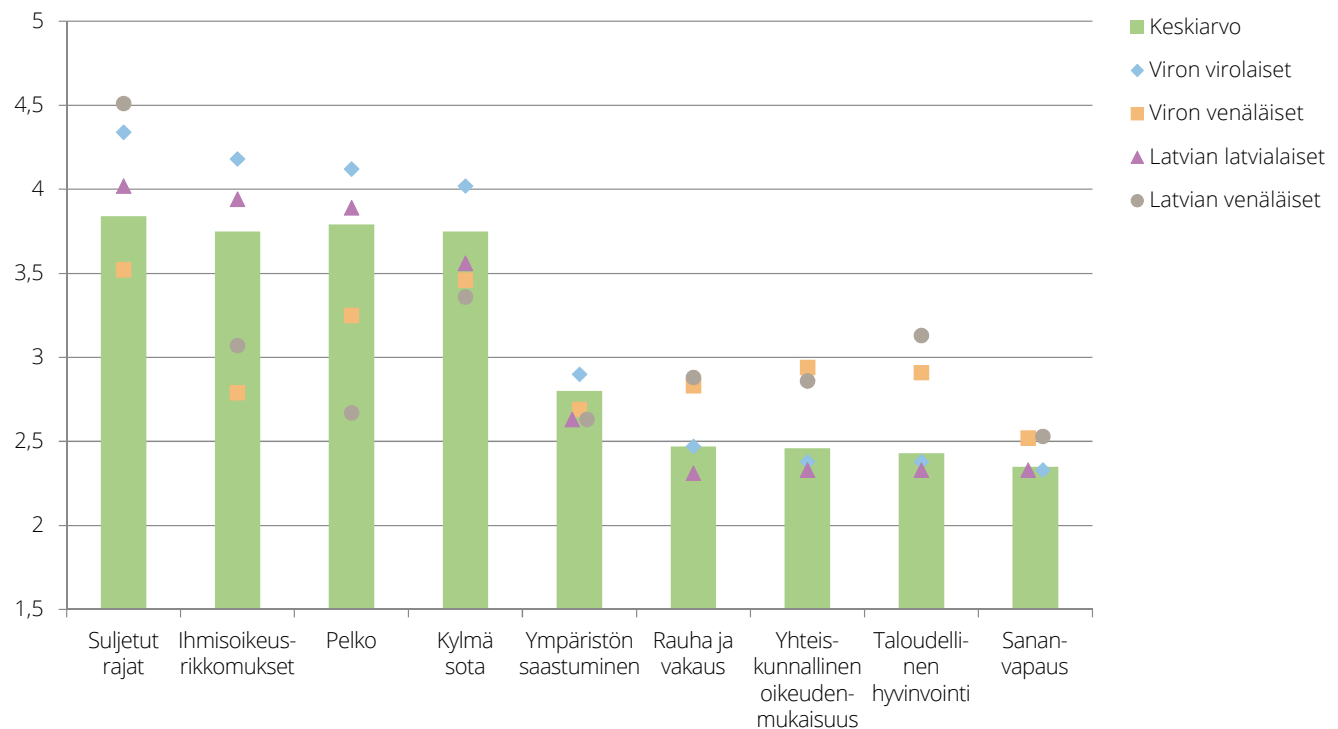
Lisätietoja. Pisteytys on 1 (ei lainkaan) – 5 (erittäin paljon). Luettavuuden parantamiseksi kaavio on laadittu asteikolla 1,5–4.

Selvä ero oli Neuvostoliitton suhtautumisessa, erityisesti virolaisten ja latvialaisten opiskelijoiden keskuudessa: maiden valtakielellä (vastaavasti viro ja latvia) vastanneiden opiskelijoiden näkemykset Neuvostoliitosta olivat merkittävästi negatiivisemmat kuin venäjäksi vastanneiden opiskelijoiden näkemykset. Ensin mainittu ryhmä liittyy Neuvostoliiton suuressa määrin suljettuihin rajoihin, pelkoon sekä ihmisoikeusrikkomuksiin, ja toinen ryhmä on enemmän samaa mieltä väittämien kanssa, joissa Neuvostoliitto edustaa taloudellista hyvinvointia, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, rauhaa ja vakautta. Suomalaiset ja ruotsalaiset vastaajat asettuvat keskelle, joten nämä ryhmät ovat vähemmän jakautuneita tässä asiassa. Kuva 3 ja kuva 4 esittävät neuvostoaikaa koskevia mielipiteitä.

Kuva 3. Mitä neuvosto aikaan liittyy?

Kuva 4. Mitä mielleyhtymiä sinulla on Neuvostoliitosta?

Lisätietoja. Viron ja Latvian kieliryhmien keskiarvot (1–5). Luettavuuden parantamiseksi kaavio on laadittu asteikolla 1,5–5.

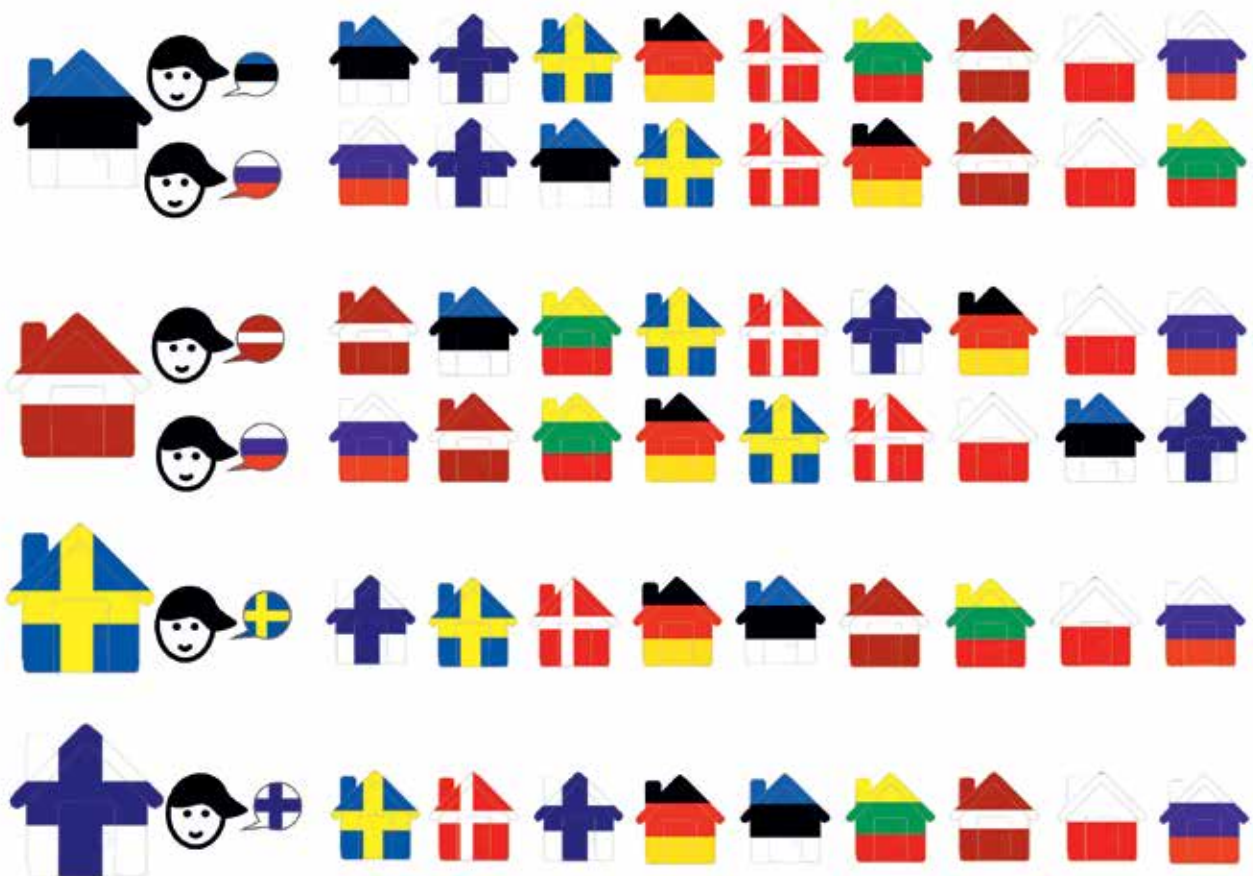
Tietyt mielleyhtymät eivät välttämättä tarkoita, että opiskelijoilla on samantyyppinen hyvä tai huono käsitys ajanjaksosta. **Sitä tosiasiaa, että kaikkien maiden opiskelijoiden keskiäikää koskevat näkemykset ovat suhteellisen samanlaisia, voidaan kuitenkin käyttää yhtenä kansainvälisen yhteistyön yhteisenä lähtökohtana (esimerkiksi vaihto-ohjelmissa) ymmärryksen ja koheesion lisäämiseksi tulevaisuudessa.** Toisaalta **se tosiasia, että Neuvostoliittoon liittyvät mielleyhtymät vaihtelevat näin suuressa määrin, voidaan selittää merkinä ajanjaksoa koskevista hyvin erilaisista käsityksistä tai jopa erilaisista tiedoista.** Yleinen koulutukseen liittyvä toiminta, työkalut ja kansainväliset nuorisovaihto-ohjelmat, jotka ovat avoimia kaikille ryhmille, ovat tällaisessa tilanteessa ehdotettuja keinoja.

Miten läheisiksi tai erillisiksi alueen nuoret tuntevat itsensä

Opiskelijoiden naapurimaita koskevien käsitysten selvittämiseksi käytettiin sosiometristä street-mittaustapaa, jossa vastaajia pyydettiin valitsemaan talo yhdeksälle street-tutkimuksen maan perheelle. **Vastaajien** on kuviteltava, että seuraavat perheet suunnittelevat muuttavansa samaan naapurustoon: virolainen perhe, tanskalainen perhe, suomalainen perhe, saksalainen perhe, latvialainen perhe, liettualainen perhe, puolalainen perhe, venäläinen perhe ja ruotsalainen perhe. **Perheistä ei anneta mitään muuta tietoa kansalaisuutta lukuun ottamatta. Opiskelijoille kerrottiin, että koska he ovat asuneet saman kadun varrella pitkään, he voivat päättää, miten perheet sijoitetaan kyseisen kadun varrelle.** Lisäksi kerrottiin, että mikäli he eivät pysty päättämään tai pitävät mahdollisena perheiden sijoittamista eri taloihin pelkän kansalaisuuden perusteella, useampi perhe voidaan sijoittaa samaan taloon tai kaikki perheet voidaan sijoittaa samaan taloon.

Yhteensä 58 opiskelijaa kieltäytyi tehtävästä, ja 83 opiskelijaa laittoi perheet samaan taloon. Noin puolet opiskelijoista, jotka joko kieltäytyivät tai päättivät laittaa perheet samaan taloon, oli ruotsalaisia. Muut jakautuivat suhteellisen tasaisesti kolmen muun maan kesken. Viroa ja Latviaa koskeva analysointi suoritettiin erikseen vironkieliselle ja venäjänkieliselle kansanosalle, koska näiden ryhmien näkemykset poikkesivat toisistaan merkittävästi. Samaa lähestymistapaa ei noudatettu Suomessa ja Ruotsissa, sillä enemmistö- ja vähemmistöryhmien vastaukset eivät poikenneet toisistaan merkittävästi. Kuvassa 5 esitetään tulokset.

Kuva 5. Sosiometrisen street-mittaustavan tulokset kuudessa ryhmässä

Lisätietoja. Tulokset kuvataan erikseen kuuden ryhmän osalta: Viron virolaiset – virolaiset opiskelijat, jotka opiskelevat vironkielisissä kouluissa; Viron venäläiset – virolaiset opiskelijat, jotka opiskelevat kouluissa, joiden opetuskielinä ovat viro ja venäjä; Latvian latvialaiset – latvialaiset opiskelijat, jotka opiskelevat latviankielisissä kouluissa; Latvian venäläiset – latvialaiset opiskelijat, jotka opiskelevat kouluissa, joiden opetuskielinä ovat latvia ja venäjä; Ruotsi – ruotsalaiset opiskelijat; Suomi – suomalaiset opiskelijat. Kunkin valtion lipun sijainti kertoo, kuinka kauas kyseinen ryhmä keskimäärin sijoitti erimaalaiset perheet.

- **Keskimäärin positiivisimmat näkemykset koskivat ruotsalaisia ja suomalaisia perheitä,** ja hiukan niiden jäljessä tulivat virolaiset perheet. **Etäisimmät naapurit olivat venäläiset ja puolalaiset perheet.**
- **Kaikki ryhmät pitivät oman maansa perheitä läheisimpinä** ja sijoittivat heidät keskimäärin 1,8–1,9 talon päähän omasta talostaan.
- Latvian ja Viron venäläisillä oli positiivisin näkemys venäläisistä perheistä. Latvian venäläisten osalta venäläisten ja latvialaisten perheiden erot olivat pieniä. Viron venäläisten osalta tulokset kertovat erillisyydestä ja/tai suuremmista jännitteistä paikallisen enemmistön eli virolaisten kanssa.
- Virolaisten opiskelijoiden suosituimmat naapurit olivat virolaiset, suomalaiset ja ruotsalaiset.
- Viron venäläisten opiskelijoiden suosituimmat naapurit olivat venäläiset, suomalaiset ja virolaiset.
- Suomalaisten opiskelijoiden suosituimmat naapurit olivat suomalaiset, ruotsalaiset, tanskalaiset ja saksalaiset.
- Latvialaisten opiskelijoiden suosituimmat naapurit olivat latvialaiset, virolaiset ja liettualaiset.
- Latvian venäläisten opiskelijoiden suosituimmat naapurit olivat venäläiset, latvialaiset ja tanskalaiset.
- Ruotsalaisten opiskelijoiden suosituimmat naapurit olivat ruotsalaiset, tanskalaiset ja suomalaiset.

Samaistuminen

Nuorten samaistumisen analysoimiseksi ja vertailemiseksi neljässä maassa nuoria pyydettiin määrittelemään 19 ryhmän (taulukko 3 jäljempänä) tärkeys, luokittelemaan itsensä ja määrittelemään samojen ryhmien paikkansapitävyys neljän ryhmän osalta (virolaiset, suomalaiset, latvialaiset ja ruotsalaiset). Samaistuminen määriteltiin aluksi laajempina ryhminä, kuten esimerkiksi "maailmankansalainen" ja "oman luokkani opiskelija". Arviointiasteikko oli 1 (en tunne lainkaan kuuluvani tähän ryhmään) – 3 (kuulun ryhmään, ja tähän ryhmään kuuluminen on minulle todella tärkeätä). Arvot ovat 0 (ryhmä ei koske minua), 1 (kuulun ryhmään, mutta ryhmään kuuluminen ei ole minulle tärkeätä) ja 2 (kuulun ryhmään, ja ryhmään kuuluminen on minulle tärkeätä). Jäljempänä tietoja analysoidaan jokaisen ryhmän sellaisten vastaajien prosenttiosuuden mukaan, jotka pitivät tiettyä ryhmää joko tärkeänä tai hyvin tärkeänä (vastaukset 2 ja 3). Tärkeimmät ja vähemmän tärkeät samaistumiset kuvataan taulukossa 2, ja kaikki tulokset ja niiden tärkeys opiskelijoille ilmenevät taulukosta 3.

Taulukko 2. Kolme tärkeintä ja vähiten tärkeää samaistumista

	Tärkein samaistuminen	2. tärkein samaistuminen	3. tärkein samaistuminen	3. vähiten tärkeä	2. vähiten tärkeä	Vähiten tärkeä
Viron virolaiset	Kansalainen 83,2	Opiskelija 77	Eurooppalainen 68,6	Itä-eurooppalainen 11,3	Konservatiivi 10,1	Entinen neuvostoliittolainen 3,6
Viron venäläiset	Opiskelija 60,4	Eurooppalainen 52,6	Alueellinen 42,9	Konservatiivi 11,3	Skandinaavi 10,5	Länsi-eurooppalainen 8,2
Suomalaiset	Kansalainen 80,0	Pohjoismaalainen 67,2	Opiskelija 53,5	Konservatiivi 7,5	Itä-eurooppalainen 6	Entinen neuvostoliittolainen 3,7
Latvian latvialaiset	Kansalainen 91,6	Opiskelija 83,6	Balttilainen 73,7	Entinen neuvostoliittolainen 8,7	Suomalais-ugrilainen 7,4	Skandinaavi 5,1

¹ Selkeyden vuoksi identiteetti ja samaistuminen erotetaan toisistaan. Identiteetti määritellään sosiaalisen identiteetin teorian (Tajfel 1981: 225) mukaan "osana yksilön minäkäsitystä, joka juontaa juurensa hänen tietoisuudestaan sosiaaliseen ryhmään (tai ryhmiin) kuulumisesta yhdessä kyseiseen jäsenyyteen liittyvien arvojen ja emotionaalisen merkityksen kanssa". Samaistumista mitataan yleensä ainoastaan ryhmän jäseneksi määrittelemisen perusteella. Tässä tutkimuksessa identiteetti määritellään erilaisten samaistumisten yhdistelmänä mittaamalla tiedon ohella myös jäsenyyden arvoa (tärkeyttä).

	Tärkein samaistuminen	2. tärkein samaistuminen	3. tärkein samaistuminen	3. vähiten tärkeä	2. vähiten tärkeä	Vähiten tärkeä
Latvian venäläiset	Opiskelija 83,6	Alueellinen 72,4	Kansalainen 61,9	Suomalais-ugrilainen 14	Länsi-eurooppalainen 7	Skandinaavi 2,3
Ruotsalaiset	Kansalainen 42,5	Opiskelija 40,5	Skandinaavi 35,6	Entinen neuvostoliittolainen 4	Balttilainen 3,5	Suomalais-ugrilainen 3,5
Yhteensä	Kansalainen 71,4	Opiskelija 63,1	Alueellinen 53,3	Itä-eurooppalainen 10,5	Konservatiivi 9,4	Entinen neuvostoliittolainen 6,1

Lisätietoja. % opiskelijoista, jotka pitivät kyseistä samaistumista tärkeänä tai hyvin tärkeänä itselleen

Taulukko 2 osoittaa, että suosituin samaistuminen neljässä ryhmässä koski jokaisen ryhmän omaa maata ja seuraavaksi tärkeintä oli tuntee itsensä opiskelijaksi. Venäjänkielisten vastaajien keskuudessa itsensä opiskelijaksi tunteminen on tärkein samaistumisen kohde. Näyttää siltä, että alueelliset samaistumiset ovat suhteellisen tärkeitä, sillä ne ovat kaikkien ryhmien kolmanneksi tärkein samaistuminen (olipa kyse sitten skandinaavista, eurooppalaisesta tai Itämeren alueella asuvasta henkilöstä – alueellinen). Vähiten suosittuja samaistumisia ovat entinen neuvostoliittolainen, itäeurooppalainen ja konservatiivi.

Taulukko 3. Samaistumiset ja sellaisten opiskelijoiden prosenttiosuudet, jotka pitivät tiettyä samaistumista tärkeänä tai hyvin tärkeänä kaikissa neljässä maassa ja kuudessa ryhmässä

Samaistuminen (lyhenne)	Keskiarvo	Keskiarvot ryhmittäin (n)					
		EstEst (389)	EstRus (134)	Fin (421)	LatLat (390)	LatRus (43)	Swe (404)
[Vastaajan maan] kansalainen Kansallinen	71,4	83,2	41,8	80,0	91,6	61,9	42,5
Oman koulun/luokan opiskelija	63,1	77,0	60,4	53,5	83,6	62,8	40,5
Oman alueen asukas (alueellinen)	53,3	64,4	42,9	51,7	72,4	62,8	28,0
Euroopan unionin kansalainen	52,7	68,6	52,6	49,0	65,9	58,1	27,9
Maailmankansalainen – globaali	43,4	51,4	38,1	42,5	50,3	44,2	31,7
Pohjoismaalainen	40,5	53,5	12,7	67,2	22,0	18,6	30,9
Jonkin yhteisön tai liikkeen jäsen	38,1	39,2	21,2	34,8	56,8	25,6	29,3
Itämeren alueella asuva henkilö	37,3	43,8	41,8	27,7	66,2	52,4	9,7
Balttilainen	34,4	52,8	33,1	8,0	73,7	51,2	3,5
Oman etnisen ryhmän jäsen	30,9	29,1	24,1	26,7	55,4	35,7	14,9
Pohjoiseurooppalainen	28,3	37,0	15,0	47,0	16,9	25,6	17,1
Näkemyksiltään liberaali henkilö	27,1	28,4	20,3	31,3	30,2	23,3	21,5
Skandinaavi	22,6	17,8	10,5	37,7	5,1	2,3	35,6

Samaistuminen (lyhenne)	Keskiarvo	Keskiarvot ryhmittäin (n)					
		EstEst (389)	EstRus (134)	Fin (421)	LatLat (390)	LatRus (43)	Swe (404)
Suomalais-ugrilainen	20,7	38,4	13,4	36,9	7,4	14,0	3,5
Useisiin kulttuureihin kuuluva henkilö – monikulttuurinen	19,7	29,9	19,5	14,5	21,1	37,2	11,9
Länsieurooppalainen	13,5	15,0	8,2	17,7	11,8	7,0	11,9
Itäeurooppalainen	10,5	11,3	22,4	6,0	15,6	14,0	5,0
Näkemyksiltään konservatiivinen henkilö	9,4	10,1	11,3	7,5	12,3	19,0	6,2
(Entinen) neuvostoliittolainen	6,1	3,6	14,9	3,7	8,7	20,9	4,0
Kaikki yhteensä	27,2	33,1	22,4	28,6	32,5	28,1	16,5

- Kaikkien ryhmien keskiarvot ja samaistumiset vastasivat suurelta osin laskennallista keskiarvoa 0,89. Prosentteina: 27,2 % kaikkien ryhmien opiskelijoista piti kyseisiä ryhmiä tärkeinä tai hyvin tärkeinä. Ryhmissä oli kuitenkin merkittävää vaihtelua: **Viron virolaiset ja Latvian latvialaiset ryhmät samaistuivat keskimäärin eniten kaikkien ryhmien kanssa**, ja näiden ryhmien jälkeen eniten samaistuivat suomalaiset ja Latvian venäläiset. Ruotsalaiset opiskelijat arvostivat tutkimuksen ryhmiä selvästi muita vähemmän.
- Neljän maan nuorille **tärkeimpiä olivat paikalliset samaistumiset: "[vastaajan maan] kansalaisuus", "oman koulun/luokan opiskelija" ja "alueen asukas"**. Ensimmäinen tärkein ylikansallinen samaistuminen vaihtelee maittain ja on **eurooppalainen Virossa, pohjoismaalainen Suomessa, balttilainen Latviassa ja skandinaavi Ruotsissa**.
- Kansallinen samaistuminen on arvostetuinta kaikissa neljässä enemmistöryhmässä. Ainoastaan vähemmistöryhmissä (Viron venäläiset ja Latvian venäläiset) tulos on hiukan matalampi. Viron venäläiset ovat tässä asiassa erityisen heikkoja, ja heidän kansallinen samaistumisensa on matalinta. Tämän ryhmän samaistuminen Viron kansalaiseksi on matalampaa kuin Euroopan kansalaiseksi samaistuminen ja alueeseen samaistuminen ja vastaa samaistumista Itämeren alueeseen.
- On mielenkiintoista huomata, että **"Itämeren alueella asuvaksi"** henkilöksi samaistuminen on suhteellisen arvostettua samaan tapaan kuin **"pohjoismaalaiseksi" tai "balttilaiseksi"** samaistuminen. Latviassa ja Virossa asuvat latvialaiset ja venäläiset pitivät ensin mainittua tärkeämpänä. Virolaiset, suomalaiset ja ruotsalaiset taas pitivät "pohjoismaalaiseksi" samaistumista tärkeämpänä. Nämä kaksi ovat tärkeimpiä muihin ylikansallisiin samaistumisiin verrattuna. Nuoret henkilöt samaistuvat vähemmän pohjoiseurooppalaisuuteen ja balttilaisuuteen ja vielä jonkin verran vähemmän skandinaavisuuteen ja vähiten länsi- tai itäeurooppalaisuuteen.
- Kun erilaisia samaistumisen tasoja vertaillaan keskenään (globaali, eurooppalainen, kansallinen, etninen ja uskonnollinen), tulokset osoittavat, että nuoret henkilöt arvostavat eniten kansallista samaistumista ja sen jälkeen paikallista ja alueellista, eurooppalaista ja globaalia samaistumista. Yllättävän **vähäinen merkitys annetaan etniselle samaistumiselle**.
- Vähiten tärkeät tai jopa vastakkaiset samaistumiset vaihtelevat eniten eri ryhmissä. Samaistumiset, joiden virolaiset, suomalaiset, latvialaiset ja ruotsalaiset nuoret eivät yleensä **katso koskevan itseään, ovat "(entinen) neuvostoliittolainen", "näkemyksiltään konservatiivinen henkilö" ja "itäeurooppalainen"**. Suomalaiset ja virolaiset arvostavat vähiten entistä neuvostoliittolaista. Skandinavia tuntuu olevan kaukainen sekä latvialaisille ryhmille että Viron venäläisille, jotka yhdessä Latvian venäläisten kanssa eivät myöskään arvosta länsieurooppalaisuuteen samaistumista.

Yhteisen identiteetin ennustaminen

Testasimme kontaktihypoteesin (Allport, 1964; Pettigrew & Tropp, 2006) avulla, onko sellaisilla opiskelijoilla, joilla on enemmän ystäviä muista ryhmistä ja jotka ovat vierailleet muissa maissa useammin ja joilla on paremmat tiedot näistä maista, myös vahvempi Itämeren ja pohjoisen alueen identiteetti. Tutkimus ei ollut kokeellinen eikä myöskään pitkäaikainen, joten muuttujien välisten suhteiden ei voida tulkita olevan kausaalisia. Siitä huolimatta teoria ja useat edeltävät tutkimukset (Jasinskaja-Lahti, Liebkind, 1998; Gaudet ja Clément, 2005) todistavat, että tiiviimmät yhteydet ja erityisesti ystävyys (Pettigrew, 1997; Pettigrew & Tropp, 2006; Turner, Hewstone, Voci, Vonofakou, 2008) ryhmän ulkopuolisten jäsenten kanssa johtavat positiivisempiin asenteisiin ja voimakkaampaan alueelliseen identiteettiin.

Tutkimuksessa tutkittiinkin, edistävätkö naapurimaita koskeva tietämys, naapurimaista kotoisin olevat ystävät ja naapurimaissa vieraileminen vahvemman alueellisen identiteetin kehittymistä (pohjoismainen, balttilainen, pohjoiseurooppalainen ja Itämeren alueella asuva henkilö). On mielenkiintoista huomata, että ruotsalaiset opiskelijat näyttävät tietävän vähemmän omasta historiastaan ja muiden historiasta ja latvialaisilla opiskelijoilla näyttää olevan parhaat tiedot oman maansa ja muiden maiden historiaan liittyvistä faktoista. Kaikkien maiden opiskelijoiden keskuudessa naapureiden historian tuntemisen ja itsensä pohjoismaiseksi henkilöksi, pohjoiseurooppalaiseksi henkilöksi ja Itämeren alueella asuvaksi henkilöksi tuntemisen välinen yhteys oli positiivinen ja tilastollisesti merkittävä. Vain yksi poikkeus havaittiin: Itämeren alueella asuvaksi henkilöksi identifioituminen oli positiivista mutta tilastollisesti merkityksetöntä latvialaisten opiskelijoiden keskuudessa.

Lisäksi analysoitiin naapurimaista kotoisin olevien ystävien merkitystä samoille neljälle alueelliselle samaistumiselle: pohjoismainen, balttilainen, pohjoiseurooppalainen ja Itämeren alueella asuva henkilö. **Neljän alueellisen samaistumisen tärkeys opiskelijoiden keskuudessa, joilla on ystäviä naapurimaista, on pääsääntöisesti suurempi verrattuna opiskelijoihin, joilla ei ole ystäviä naapurimaista.** Kun neljää maata analysoidaan yhdessä, kaikissa neljässä samaistumisessa ilmenee tilastollisesti merkittäviä eroja. Opiskelijat, joilla on ystävä vähintään yhdessä maassa, samaistuvat vahvemmin pohjoismaalaisuuteen, balttilaisuuteen, pohjoiseurooppalaisuuteen ja Itämeren alueella asuvaan henkilöön.

Huolimatta siitä, että naapurimaissa vierailtiin useammin, kuin siellä oli määrällisesti ystäviä, joka neljäs opiskelija ei ollut kuitenkaan koskaan käynyt missään kolmesta naapurimaasta. **Neljän alueellisen samaistumisen tärkeys sellaisten opiskelijoiden keskuudessa, jotka ovat vierailleet naapurimaissa, on pääsääntöisesti korkeampi kuin sellaisten opiskelijoiden keskuudessa, jotka eivät ole vierailleet yhdessäkään kolmesta naapurimaasta.** Kun neljää maata analysoidaan yhdessä, kaikissa neljässä samaistumisessa ilmenee tilastollisesti merkittäviä eroja. Opiskelijat, jotka ovat vierailleet vähintään yhdessä maassa, samaistuvat vahvemmin pohjoismaalaisuuteen, balttilaisuuteen, pohjoiseurooppalaisuuteen ja Itämeren alueella asuvaan henkilöön. Historiaan liittyvillä tiedoilla ja vierailuilla oli voimakkain vaikutus alueelliseen samaistumiseen. Tästä syystä tiedon lisääminen opiskelijoiden keskuudessa voi vaikuttaa vahvemman alueellisen identiteetin kehittymiseen, ja tästä näkökulmasta katsottuna Itämeren alueen historiaan liittyvän tietoisuuden edistämällä on positiivinen vaikutus.

Lopuksi voidaan todeta, että tietoisuuden taso vaihtelee nuorten keskuudessa. Siitä huolimatta ruotsalaiset opiskelijat vaikuttavat tietävän vähemmän omasta historiastaan ja muiden historiasta ja latvialaiset opiskelijat vaikuttavat tietävän niistä eniten. Naapurimaiden historiaan liittyvien tietojen ja vahvemman alueellisen identiteetin välillä on selvä positiivinen yhteys kaikkien neljän maan opiskelijoiden keskuudessa. Vierailuilla ja naapurimaista kotoisin olevilla ystävillä on myös selkeä positiivinen yhteys vahvempaan alueelliseen identiteettiin. Alueellisen koheesion edistämiseksi on tärkeätä lisätä nuorten tietoisuutta alueellisesta historiasta. Jonkin verran yhteistä taustaa on jo olemassa: Kaikkien neljän maan opiskelijat ovat huolissaan Itämerestä ja kokevat Itämeren yhteiseksi vastuukseen. Opiskelijat pitävät myös keskiaikaa, hansaliittoa, sosiaalista mediaa ja tasa-arvoa yhdistävinä tekijöinä. Enemmän epäyhtenäisyyttä liittyy neuvostoajan tapahtumiin, joten myös ongelmallisista historiallisista aiheista on syytä keskustella.

2. tutkimus: Toisen asteen oppilaitosten historian opetussuunnitelmat

Toisen asteen oppilaitosten historian opetussuunnitelmat ovat tärkeitä kahdesta eri syystä. Ensinnäkin opetussuunnitelma tarjoaa mahdollisuuden selkeään identiteetin edistämiseen. Toiseksi opetussuunnitelma tukee opiskelijoiden tiettyjen taitojen, arvojen ja tietojen kehittymistä. Tässä osiossa on tarkoitus käsitellä sitä, miten Itämeren alueen historia näkyy aiheissa (naapurimaiden tapahtumat ja asukkaat) ja opiskelijoiden taidoissa sekä maakohtaisissa toisen asteen oppilaitosten historian opetussuunnitelmissa. Lisäksi tavoitteena on ehdottaa tapoja, joilla alueen historiaan liittyvien aiheiden käsittelyä voidaan lisätä kouluissa.

Toisen asteen oppilaitosten historian opetussuunnitelmien sisältö

Virossa ja Suomessa opetussuunnitelmat käsittävät pakollisia kursseja sekä valinnaisia kursseja. Latviassa vain yksi kurssi on pakollinen kaikille lukiolaisille. Ruotsissa on useita erilaisia kursseja, joten koulut voivat valita kurssin oman erikoisalansa mukaisesti, ja opiskelijat voivat puolestaan valita mieleisensä kurssin. Neljän maan historiankurseja esitellään taulukossa 4.

Taulukko 4. Virallisten historiankursien nimet Virossa, Suomessa, Latviassa ja Ruotsissa

Viro
Pakolliset kurssit
Yleinen historia ¹
Viron historia I ²
Viron historia II ³
Nykyhistoria I – Viron historia ja maailman historia 1900–1950
Nykyhistoria II – Viron historia ja maailman historia 1950–
Nykyhistoria III – 1900-luvun edistyksen tärkeimmät vaiheet: Viro ja maailma
Valinnaiset kurssit
Maailmanhistoria: Euroopan ulkopuoliset sivilisaatiot
Euroopan maiden ja Yhdysvaltojen historia
Suomi
Pakolliset kurssit
Ihminen, ympäristö ja kulttuuri (HI1)
Eurooppalaiset (HI2)
Kansainväliset suhteet (HI3)
Suomen historian käännekohtat (HI4)
Valinnaiset kurssit
Suomi esihistorialliselta ajalta autonomiaan (HI5)
Kulttuurien kohtaamisia (Euroopan ulkopuoliset kulttuurit) (HI6)
Latvia
Pakolliset kurssit: Latvian ja maailman historia

RuotsiHistoria 1a¹⁴Historia 1a²⁵Historia 1b⁶Historia 2a⁷Historia 2b⁸ kulttuurihistoriaHistoria 3⁹*Huomautukset.*¹ *Maailmanhistoria*² *1600-luvun alkuun saakka*³ *1800-luvun loppuun saakka*⁴ *yhteinen kaikille ammattikoulutukseen ja tekniseen tutkintoon tähtääville koulutusohjelmille, katso liite A*⁵ *yhteinen kaikille ammattikoulutukseen ja tekniseen tutkintoon tähtääville koulutusohjelmille (kurssin 1a1 jatkokurssi ja yleensä valinnainen)*⁶ *yhteinen kaikille EK, ES, HU, NA ja SA tai erillisenä kurssina kurssien 1a1 ja 1a2 sijasta, katso liite A*⁷ *sisältyy kaikkiin yliopisto-opintoihin valmistaviin kursseihin, yleensä valinnainen (1a2:n tai 1b:n jälkeen)*⁸ *yhteinen kaikille ES ja HU, katso liite A*⁹ *sisältyy kaikkiin yliopisto-opintoihin valmistaviin kursseihin HU, EK, ES, NA, SA (valinnainen 2a:n tai 2b:n jälkeen)*

Itämeren alueen historian sisällyttäminen yhtenä aiheena opetussuunnitelmiin tai erillisenä aiheena maakohtaisiin, alueellisiin tai nykyhistorian kursseihin tähtää nuorten tietoisuuden lisäämiseen omista naapureistaan ja siten yhtenäisyyden edistämiseen. Hyvin koulutettu ja tiedostava nuoriso auttaa parantamaan keskinäistä viestintää ja ymmärrystä alueella, jonka tavoitteena on lisätä talouteen, ympäristöön, kulttuuriin ja politiikkaan liittyvää yhteistyötä tulevaisuudessa. Tästä syystä Itämeren alueen historiaan liittyvät aiheet, jotka esittelevät alueen välisiä samankaltaisuuksia, eroja ja yhteyksiä, ovat merkittävässä asemassa käsiteltäessä stereotyyppioihin perustuvia ajattelutapoja ja ennakkoluuloja koko alueella. Näkemyksemme mukaan koulutus on avainasemassa yksilön näkemyksien muotoutumisessa, ja siitä syystä Itämeren alueen historiaan liittyvistä kursseista olisi merkittävää hyötyä koko alueelle.

Koheesion osalta olisi toivottavaa, että neljän maan opetussuunnitelmissa käsiteltäisiin alueellista historiaa. Niiden maiden välillä, jotka ovat vaikuttaneet alueen yleiseen kehitykseen, on selviä yhteyksiä. On tärkeää ja mahdollista korostaa Itämeren alueen yhteistä historiaa kaikissa opetussuunnitelmissa ja kehittää opiskelijoiden taitoja alueen tapahtumien analysoinnissa, minkä tulisi johtaa alueen erojen ja samankaltaisuuksien ymmärtämiseen.

Viro erottuu muista maista lukion historian opetussuunnitelmansa sekä tukevan aineistonsa puolesta, koska niissä mainitaan ja ehdotetaan melko yksiselitteisesti Itämeren alueeseen liittyviä aiheita. Tarkastelun yksityiskohtaisuus viittaa siihen, että naapurimaihin liittyvä aihe on tärkeä virolaisessa opetussuunnitelmassa. Suomalaisessa opetussuunnitelmassa on satunnaisia yhteyksiä alueen historiaan, ja opetussuunnitelma muistuttaa kokoonpanonsa puolesta virolaista opetussuunnitelmaa, jossa keskitytään aiheisiin. Molemmissa mainitaan opiskelijoiden taidot ja opiskelun tulokset. Sen sijaan Latviassa, ja erityisesti Ruotsissa, keskitytään perusteellisemmin opiskelijan taitoihin. Latvialaisessa opetussuunnitelmassa ei mainita naapurimaita, mutta opettajan täydentävissä ohjeissa on useita yhteyksiä Itämeren alueen historiaan, ja niitä käytettäessä käsitellään myös alueellista historiaa.

Perusteluja ja ehdotuksia alueen historian opettamisen parantamiseen

Suuremman koheesion näkökulmasta katsottuna nämä aukot tulisi poistaa sellaisten uusien opetusmateriaalien avulla, joissa keskitytään Itämeren alueen historiaan. Lähestymistavat ovat erilaisia eri maissa. Viro ja Suomi ovat maininneet Itämeren aluetta koskevat aiheet nykyisessä opetussuunnitelmassaan. Siksi Itämeren aluetta

koskevien aiheiden lisääminen nykyisiin kursseihin voisi olla eräs keino Itämeren alueen aiheen entistä parempaan jäsentämiseen.

Virossa

- Virossa Viron historian ja nykyhistorian kurssit tarjoavat mahdollisuuksia alueen historian käsittelyyn.
- Virossa valinnainen 35 tunnin Itämeren aluetta käsittelevä kurssi on perusteltu, koska toisen asteen oppilaitoksissa on tarjottava 11 valinnaista kurssia, ja jos jotakin kurssia varten on valmiita materiaaleja ja mahdolliset kurssisuunnitelmat, koulujen ei tarvitse laatia valinnaisia kursseja erikseen.

Suomessa:

- Suomessa alueellisia yhteyksiä voidaan käsitellä kursseilla Hi3 ja Hi5. Toinen näistä kursseista keskittyy kansainvälisiin suhteisiin, ja kurssin aikana voidaan siten käsitellä Itämeren alueen suhteisiin liittyviä aiheita. Toinen kurssi käsittelee Suomen historiaa, ja siinä viitataan myös yhteyksiin naapurimaiden kanssa.
- Suomessa materiaalien kehittäminen ja koulutusten edistäminen voivat johtaa valinnaiseen Itämeren alueen historiaa käsittelevään kurssiin joissakin kouluissa. On melko yleistä, että mikäli opettaja ja opiskelijat ovat kiinnostuneita tietystä historiaan liittyvästä aiheesta, se lisätään koulun valinnaisten kurssien joukkoon.

Latviassa ja Ruotsissa historian opetussuunnitelmat ovat yleisluonteisempia. Niissä korostetaan opiskelijan kyvykkyyttä ja aiheet ovat laaja-alaisia. Olisi kohtuutonta muuttaa kahta opetussuunnitelmaa tiettyihin opettaviin aiheisiin keskittymistä varten. Ruotsalainen historian opetussuunnitelma koostuu useista valinnaisista ja pakollisista kursseista, ja niiden muokkaaminen Itämeren alueeseen liittyvien aiheiden lisäämiseksi ei olisi järkevää eikä tarkoituksenmukaista kuluvan ajan ja työmäärän vuoksi, jota kuudesta eri kurssista koostuvan opetussuunnitelman laadinta edellyttää.

Latviassa:

- Itämeren aluetta koskevien aiheiden lisääminen yleisluonteiseen opetussuunnitelmaan on haasteellinen tehtävä. Eräs mahdollisuus on lähestyä opettajia, jotta he käyttäisivät Itämeren alueeseen liittyviä aineistoja opetuksessaan. Laaja-alaiset aiheet kahdessa opetussuunnitelmassa tarjoavat useita jo mainittuja mahdollisuuksia Itämeren alueen historiasta keskustelemiseen sekä mahdollisuuksia aluetta koskevien esimerkkien hyödyntämiseen havainnollistamisen ja oivaltamisen apuna.
- Opiskelijoiden taitoja voidaan kehittää toisiinsa kytkeytyvän ja monimuotoisen Itämeren alueen historian avulla rohkaisemalla opettajia hyödyntämään Itämeren alueen historiaan liittyvää aineistoa, menetelmiä ja koulutusta. Opettajien tietoisuuden lisääminen uusista interaktiivisista ja innostavista Itämeren alueeseen liittyvistä opetusmateriaaleista on ensimmäinen askel Itämeren alueen historian opetuksen kehittämisessä osana historianopetusta.
- Latviassa kaksien jo laadittujen opettajien ohjeiden valvonta ja sellaisten uusien ohjeiden laadinta, joissa keskitytään alueeseen yhdessä aineistojen ja koulutusten kanssa, syventäisi alueen historian opettamista merkittävästi.

Ruotsissa:

- Ratkaisu voisi olla Itämeren alueen aiheiden esitleminen opettajille aineistojen sekä koulutusten avulla siten, että opettajien tuntien aikana käyttämät historiaa havainnollistavat esimerkit liittyisivät entistä enemmän kyseiseen alueeseen.
- Ruotsissa opetusmateriaalien sekä koulutusten lisäksi järjestettävä yhteistyö opettajien liiton ja kustantamoiden kanssa voisi rohkaista keskittymään entistä enemmän alueeseen.

Näin ollen muutokset edellyttävät entistä tiiviimpää yhteistyötä. Asian esittelemisen kaikkien maiden opetustoimesta vastaavissa virastoissa edesauttaisi Itämeren alueen historian opettamista. Opetussuunnitelmien muuttaminen on kuitenkin tällä hetkellä haasteellista, sillä kaikissa maissa opetussuunnitelmia on jo muutettu viimeisen parin vuoden aikana. Siksi opettajien, koulujen, oppikirjojen kustantajien ja opettajien liittojen tietoisuuden lisääminen lisää tietoa sekä mielenkiintoa aihetta kohtaan ja on siten ensimmäinen askel.

3. tutkimus: Opettajien suhtautuminen historian opettamiseen

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää opettajien suosimat ja käyttämät menetelmät sekä materiaalit, teknisten laitteiden saatavuus ja opettajien suhtautuminen Itämeren alueen historiaan. Sen avulla Itämeren alueen historiaa käsittelevien opetusmateriaalien laadinnassa voidaan jatkossa huomioida opettajien mieltymykset ja mahdollisuudet.

Opetuksen tavoitteet

Ensiksi opettajia pyydettiin kertomaan tavoitteistaan, joita he painottavat historianopetuksessa. Opettajia pyydettiin arvioimaan erilaisia tavoitteita tärkeimmästä vähiten tärkeään. Vaihtoehtoja oli yhteensä yhdeksän. Taulukosta 5 ilmenevät opetuksen tavoitteita koskevat yleiset tulokset tärkeysjärjestyksessä.

Taulukko 5. Missä määrin seuraaviin oppimisen tavoitteisiin keskitytään historianopetuksessa?

Arvio	Missä määrin seuraaviin oppimisen tavoitteisiin keskitytään historianopetuksessa? (Arvio tärkeimmästä vähiten tärkeään)	Keskiarvo
1	Haluan opiskelijoiden omaksuvan tiedot tärkeimmistä tosiasioista ja saavan yleisen käsityksen historiasta.	4,01
2	Haluan opiskelijoiden käyttävän historiaa vallitsevan maailmantilanteen selittämiseen sekä muutoksen suuntaviivojen havaitsemiseen.	4,26
3	Haluan opiskelijoiden kuvittelevan, millaista ennen on ollut eri näkemykset huomioon ottaen.	4,85
4	Haluan opiskelijoiden tiedostavan kansamme ja yhteiskuntamme perinteet, ominaispiirteet, arvot sekä historiankerronnan.	5,00
5	Haluan opiskelijoiden ymmärtävän entisaikaan eläneiden ihmisten toimintaa rekonstruoimalla tietyt tilanteet ja heidän elinaikanaan vallalla olleen ajatusmaailman (empatia).	5,08
6	Haluan opiskelijoiden arvioivan historiallisia tapahtumia ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta.	5,10
7-8	Haluan opiskelijoiden innostuvan ja toivon, että heillä olisi hauskaa historian parissa.	5,34
7-8	Haluan opiskelijoiden omaksuvan demokraattiset perusarvot.	5,34
9	Haluan opiskelijoiden arvostavan historiallisia muistomerkkejä ja vanhoja rakennuksia.	6,03

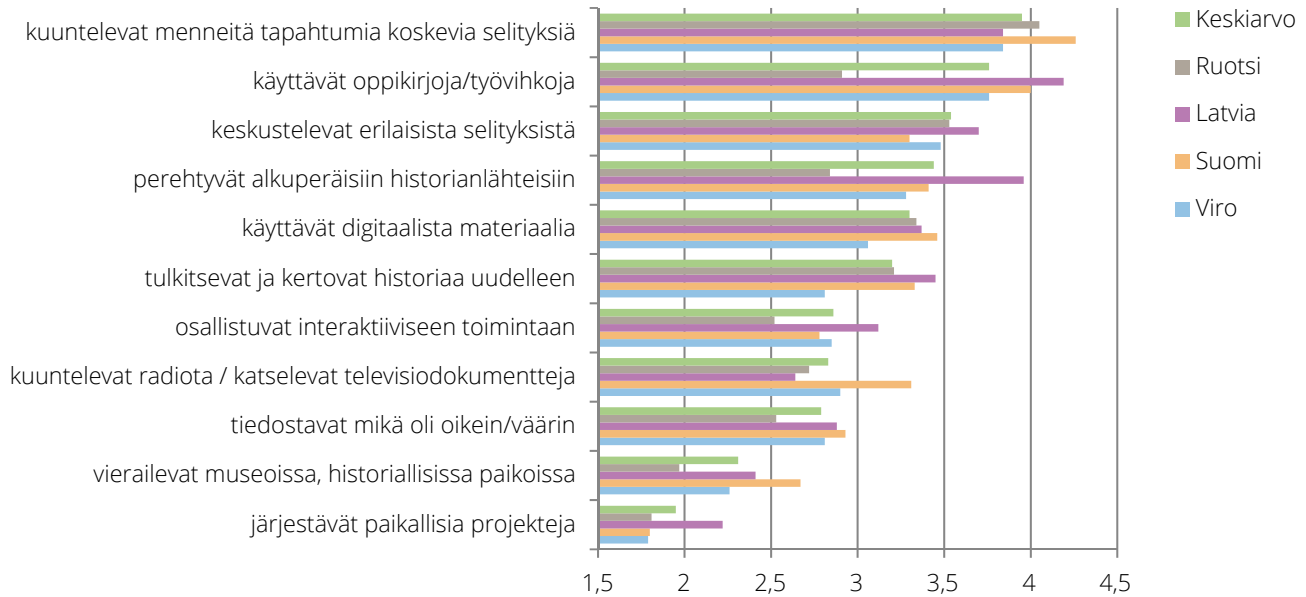
Tärkein yleinen tavoite on se, että opiskelijat saavat tiedot tärkeimmistä tosiasioista ja että heille muodostuu yleinen käsitys historiasta. Tätä pidettiin tärkeimpänä Virossa, Suomessa ja Ruotsissa. Sen sijaan latvialaisten toisen asteen oppilaitosten historianopettajien mukaan tärkein tavoite oli opiskelijoiden kyky hyödyntää historiaa vallitsevan maailmantilanteen selittämisessä ja muutosten suuntausten määrittämisessä. Lisäksi opettajat haluavat opiskelijoiden kuvittelevan, millaista elämä oli ennen eri näkemykset huomioon ottaen.

Vähiten tärkeä tavoite on opiskelijoiden kyky arvostaa historiallisia muistomerkkejä ja vanhoja rakennuksia. Tulos oli sama kaikissa opettajaryhmissä. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että opettajien vastaukset olivat suhteellisen samanlaisia. Muita vähemmän tärkeitä tavoitteita olivat demokraattisten perusarvojen sisäistäminen ja historiasta kiinnostuminen sekä historian oppimisen hauskuus.

Toiminta luokassa

Opettajien opetuksen arvioimiseksi opettajia pyydettiin kertomaan, miten usein tuntien aikana tehdään tiettyjä asioita. Vastaukset ovat selvempiä kuin oppimisen tavoitteita koskevat vastaukset. **”Opiskelijat kuuntelevat, kun kerron heille historiasta” on yleisin (3,94) vaihtoehto oppituntiin mahdollisesti sisältyvästä toiminnasta.** Toiseksi yleisin on oppikirjojen ja työvihkojen käyttö sekä erilaisista historian tapahtumista keskusteleminen. **Vähiten tehtiin ”opiskelijoiden järjestämiä paikallisia projekteja”** (M = 1,95). Maakohtaiset lopulliset tulokset ilmenevät kuvasta 6.

Kuva 6. Kuinka usein seuraavaa on tapahtunut viimeisen vuoden aikana? Opiskelijat...

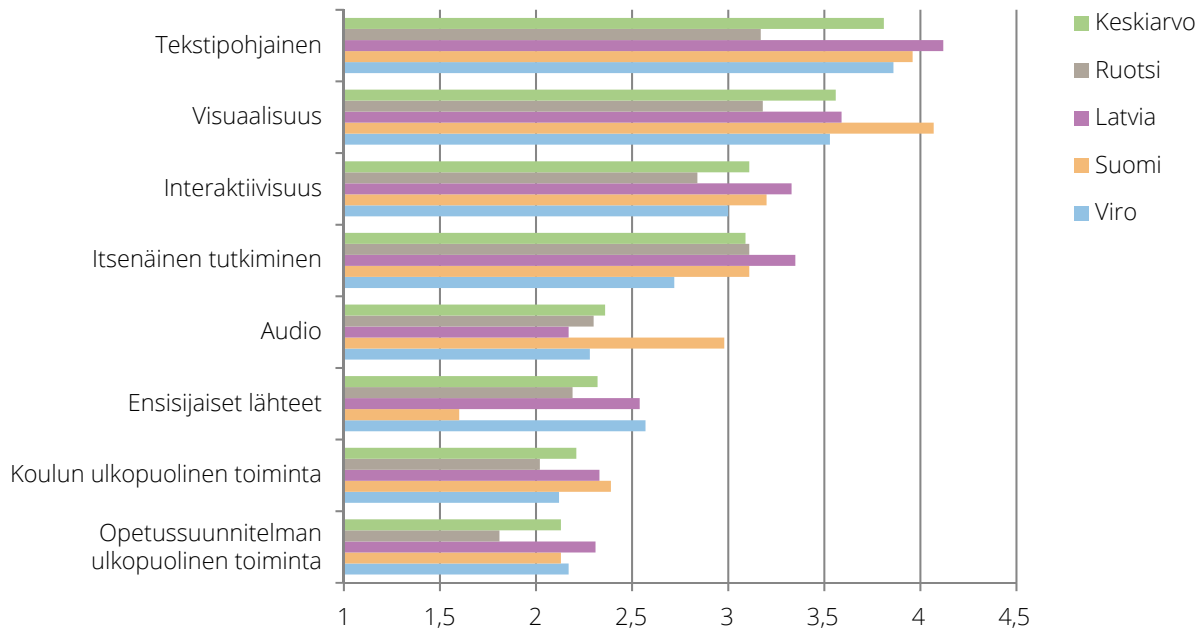
Lisätietoja. Opettajat arvioivat vaihtoehtoja asteikolla 1 (ei koskaan) – 5 (miltei aina). Selkeyden vuoksi kuvassa käytetään asteikkoa 1,5–4,5.

Viidessä tapauksessa erityistä on se, että ruotsalaiset opettajat arvostavat vähiten toimintaa ja suomalaiset ja latvialaiset opettajat näyttävät keskittyvän eniten toiminnan monimuotoisuuteen. Kaiken kaikkiaan opettajat valitsevat toiminnan, jota on helppo järjestää, ja tästä syystä toiminta, joka vaatii enemmän aikaa tai muita resursseja, ei ole yhtä suosittua (museovierailut, paikallisten projektien järjestäminen). Oikean ja väärän esittely opiskelijoille ei myöskään ole suosittua.

Ensisijaisuus ja erilaisten materiaalien käyttö

Opettajia pyydettiin myös arvioimaan käyttämiään materiaaleja ja menetelmiä, jotta niitä voitaisiin tarkastella. Visuaaliset materiaalit olivat tekstipohjaisia materiaaleja suosittumia, mutta niitä käytettiin tekstejä vähemmän. Myös interaktiiviset menetelmät olivat suosittuja. Opettajat suosivat koulun ulkopuolista toimintaa enemmän, kuin he todellisuudessa hyödyntävät sitä. **Yleisesti ottaen kaikkia menetelmiä ja materiaaleja suositaan enemmän kuin niitä käytetään (tekstipohjaisia materiaaleja lukuun ottamatta).**

Opettajat suosivat ja hyödyntävät visuaalista, interaktiivista ja teksteihin ja tutkimukseen pohjautuvaa toimintaa eniten, ja äänimateriaalia, ensisijaisia lähteitä, koulun ulkopuolista toimintaa ja opetussuunnitelman ulkopuolista toimintaa käytettiin huomattavasti vähemmän. Yksityiskohtaiset tulokset esitetään kuvassa 7.

Kuva 7. Millaisia opetusmateriaaleja ja -menetelmiä käytetään?

Lisätietoja. Opettajat vastasivat asteikolla 1 (ei lainkaan) – 5 (erittäin paljon). Selkeyden vuoksi kuvassa käytetään asteikkoa 1–4,5.

Kaikkia menetelmiä ja materiaaleja suosittiin enemmän, kuin niitä todellisuudessa käytetään, tekstipohjaisia materiaaleja lukuun ottamatta. Latvialaiset ja suomalaiset opettajat näyttävät käyttävän enemmän tällaisia materiaaleja, mutta erot eivät ole merkittäviä. Vastauksista ilmenee, että opettajat haluaisivat käyttää nykyistä enemmän visuaalisia materiaaleja ja että he haluaisivat käyttää niitä jopa tekstipohjaisia materiaaleja enemmän. Interaktiiviset menetelmät ovat myös hyvin suosittuja.

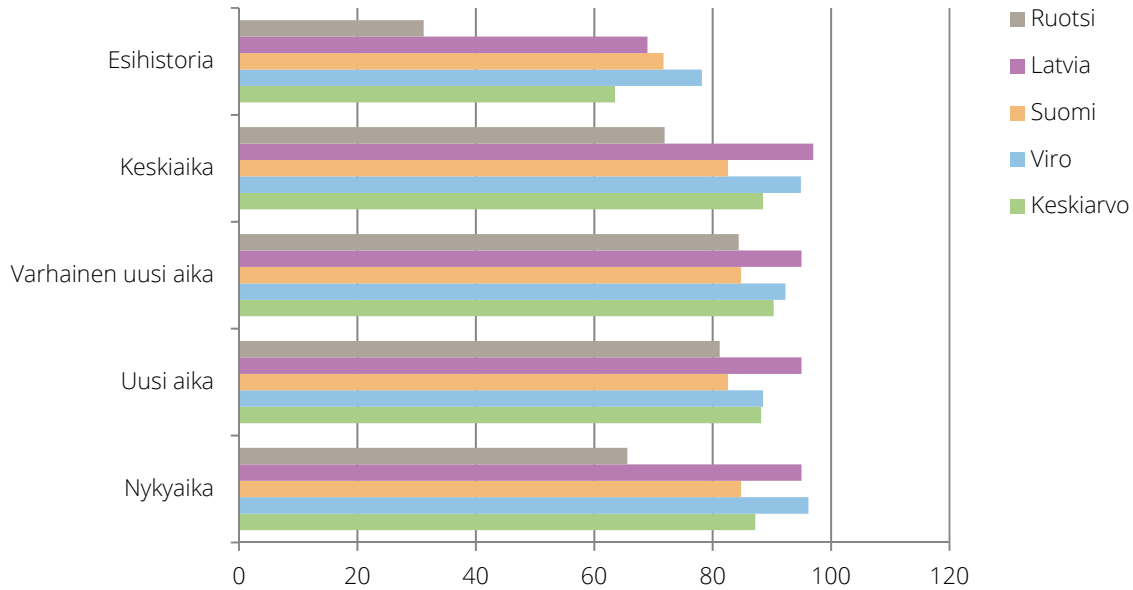
Laitteiden ja resurssien käytettävyys

Suomalaisilla opettajilla on parhaat mahdollisuudet käyttää erilaiseen opetukseen liittyvään toimintaan teknisiä laitteita sekä tietokonetta usein. Ruotsalaisilla opettajilla on myös hyvät mahdollisuudet käyttää teknisiä laitteita, mutta he käyttävät tietokonetta opetuksessa vähemmän. Virolaisten opettajien mahdollisuudet käyttää teknisiä laitteita ovat heikommat, mutta siitä huolimatta he käyttävät tietokonetta enemmän kuin ruotsalaiset ja latvialaiset opettajat erilaisessa opetukseen liittyvässä toiminnassa (tuntien valmistelu, arviointi ja kotitehtävien raportointi, opettaminen luokassa, yhteydenpito opiskelijoihin). Latvialaisilla opettajilla on vähiten mahdollisuuksia käyttää laitteita ja tietokonetta. Lisäksi syrjäisempien seutujen opettajilla on yleensä muita heikommat mahdollisuudet käyttää erilaisia teknisiä laitteita. Tästä syystä uusia materiaaleja laadittaessa tulisi hyödyntää erilaisia lähestymistapoja, jotta teknisiä laitteita edellyttävä toiminta ja myös perinteisemmät oppikirjoja ja työvihkoja hyödyntävät lähestymistavat voidaan huomioida materiaalien laadinnassa.

Teknisten laitteiden käyttömahdollisuuksien vaihtelun ohella kaikkien neljän maan opettajilla ei myöskään ollut opintomatkojen edellyttämää rahoitusta. Muut resurssit, kuten perusmateriaalit, ovat yleensä käytettävissä, mutta ylimääräiset materiaalit ovat usein ongelma latvialaisille ja virolaisille opettajille. Opettajilla on yleensä yhtä hyvät mahdollisuudet käyttää kirjastoa (latvialaisia opettajia lukuun ottamatta). Materiaalien, teknisten laitteiden sekä perusmateriaalien käyttöä koskevat ohjeet eivät yleensä aiheuta merkittävää huolta opettajille.

Opettajien suhtautuminen Itämeren alueen historiaan

Kuva 8 osoittaa, että **Itämeren alueesta puhutaan kaikkia historian ajanjaksoja käsiteltäessä. Itämeren alue mainitaan kuitenkin harvemmin esihistoriallista aikaa käsiteltäessä. Lisäksi ruotsalaiset opettajat näyttävät puhuvan vähemmän Itämeren alueesta kaikkia aikakausia käsiteltäessä – mahdollisesti varhaista uutta aikaa lukuun ottamatta.** Tämä selittyy Ruotsin suurvallan hallitsevalla asemalla kyseisenä aikakautena.

Kuva 8. Merkitse aikakaudet, joiden yhteydessä käsittelet Itämeren alueen historiaa tunneilla.

Lisätietoja. Kuva esittää niiden opettajien prosenttiosuutta, jotka käsittelevät Itämeren alueen aiheita ehdotettujen historiallisten ajanjaksojen käsittelyn yhteydessä.

Aikakausi, jonka yhteydessä Itämeren alue mainittiin useimmin, oli varhainen uusi aika (Ruotsin suurvaltakausi). Keskiaika, uusi aika ja nykyaika eivät jää paljon jälkeen siitä (88 % opettajista kertoi alueesta kaikkien aikakausien yhteydessä). Opettajat mainitsevat Itämeren alueen todennäköisesti harvemmin käsiteltäessä esihistoriallista aikaa (63,5 % opettajista väittää, että he mainitsevat alueen).

Yleisesti ottaen vaikuttaa siltä, että enemmistö opettajista kertoo Itämeren alueesta tunneillaan erilaisia historiallisia ajanjaksoja käsiteltäessä. Ruotsalaiset opettajat tekevät niin hiukan vähemmän, ja he ovat myös vähemmän kiinnostuneita Itämeren alueen historiaan liittyvistä materiaaleista. Siitä huolimatta yli 90 % vastaajista on kiinnostunut uusien Itämeren alueeseen liittyvien materiaalien käyttämisestä. Voidaankin todeta, että opettajat keskustelevat alueen historiasta, joskaan eivät välttämättä selkeästi strukturoidulla tavalla, ja että he ovat kiinnostuneita aiheesta sekä uusista materiaaleista. Opettajat uskovat myös opiskelijoiden olevan kiinnostuneita Itämeren alueen historiasta, ja koska opiskelijoiden mielenkiinto on niiden tekijöiden kärkipäässä, jotka opettajat huomioivat menetelmiä ja materiaaleja valitessaan, voidaan sanoa, että Itämeren alueen historiaan liittyvien aiheiden edistäminen on mahdollista toisen asteen oppilaitoksissa Virossa, Suomessa, Latviassa ja Ruotsissa.

Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten laajalti Itämeren alueen historiaa opetetaan virolaisissa, suomalaisissa, latvialaisissa ja ruotsalaisissa kouluissa. Tutkimus toteutettiin kolmessa vaiheessa: tutkimalla opiskelijoiden tietoisuutta, kansallisten opetus suunnitelmien sisältöä sekä opettajien tapaa käsitellä alueen historiaa.

Tulokset antavat aiheita olettaa, että tietoisuuden taso vaihtelee nuorten keskuudessa. Ruotsalaiset opiskelijat poikkeavat muista siitä syystä, että he näyttävät tietävän vähemmän omasta historiastaan ja muiden historiasta. Sen sijaan latvialaiset opiskelijat vaikuttavat tietävän niistä eniten. Naapurimaiden historiaan liittyvien tietojen ja vahvemman Itämeren alueeseen liittyvän identiteetin välillä on selvä positiivinen yhteys kaikkien neljän maan opiskelijoiden keskuudessa. Vierailuilla ja naapurimaista kotoisin olevilla ystävillä on myös selkeä positiivinen yhteys vahvempaan alueelliseen identiteettiin. Siksi alueellisen koheesion edistämisessä poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen yhteistyön avulla on tärkeitä parantaa

myös nuorten tietoisuutta alueellisesta historiasta. Jonkin verran yhteistä taustaa on jo olemassa: Kaikkien neljän maan opiskelijat ovat huolissaan Itämerestä ja kokevat Itämeren yhteiseksi vastuukseksi. Opiskelijat pitävät myös keskiaikaa, hansaliittoa, sosiaalista mediaa ja tasa-arvoa yhdistävinä tekijöinä. Enemmän epäyhtenäisyyttä liittyy neuvostoajan tapahtumiin, joten myös ongelmallisista historiallisista aiheista keskustelemiseen on syytä keskittyä.

Toisen asteen historian opetussuunnitelmat poikkeavat merkittävästi toisistaan kaikissa neljässä maassa. Virossa toisen asteen historian opetussuunnitelmissa sekä niitä tukevissa aineistoissa mainitaan ja ehdotetaan suhteellisen yksiselitteisesti Itämeren alueen historiaan liittyviä aiheita. Tämä viittaa siihen, että aihe on tärkeä historiankurseilla. Suomalaisessa opetussuunnitelmassa alueen historiaan on satunnaisia linkkejä: ainoastaan kahden kurssin aikana mainitaan naapurimaat. Latvialaisessa opetussuunnitelmassa ei mainita naapurimaita, mutta opettajan täydentävissä ohjeissa on kuitenkin useita yhteyksiä Itämeren alueen historiaan ja niitä käytettäessä alueellista historiaa käsitellään. Ruotsalaisessa opetussuunnitelmassa ei mainita naapurimaita, ja aiheet ovat yleisluonteisia (diktatuuri, demokratia, muuttoliike jne.). Siten Itämeren aluetta ei juurikaan käsitellä strukturoidulla tavalla Viroa lukuun ottamatta. Tästä syystä ehdotetaan, että Itämeren alueeseen liittyvät aiheet ja uudet materiaalit sidotaan olemassa oleviin opetussuunnitelmiin, sillä ne kaikki tarjoavat mahdollisuuksia alueesta keskustelemiseen. Strukturoidumpaa Itämeren alueen historian opettamista varten ehdotetaan 35 tunnin valinnaista kurssia Virossa. On kuitenkin selvää, että siihen tarvitaan opetusmateriaaleja ja mielellään myös opettajien kouluttamista. Uusien Itämeren alueen historiaan liittyvien materiaalien kehittämisen myötä myös kaikkien neljän maan opettajien kouluttaminen on tärkeätä: opettajien mielenkiinto ja alueellisten yhteyksien tiedostaminen voidaan herättää, jolloin opettajat todennäköisemmin myös lisäävät Itämeren alueeseen liittyviä aiheita opetukseensa.

Opettajat kertoivat olevansa kiinnostuneita Itämeren alueen historiasta ja arvelivat myös opiskelijoiden olevan kiinnostuneita siitä. Enemmistö opettajista puhuu jo nyt alueesta erilaisten historiallisten ajanjaksojen yhteydessä (useimmiten varhaisen uuden ajan yhteydessä ja vähemmän esihistoriallista aikaa käsiteltäessä). Opettajat olisivat myös valmiita käyttämään uusia Itämeren alueen historiaan liittyviä materiaaleja, jos niitä olisi tarjolla. Itämeren alueen historiaa käsittelevälle aineistolle on siis kysyntää.

Uusia materiaaleja kehitettäessä on muistettava, että opettajat ja opiskelijat suosivat useita erilaisia menetelmiä ja materiaaleja. Visuaalinen materiaali on muita suositumpaa, ja myös interaktiiviset menetelmät ovat suosittuja. Opettajat näyttävät käyttävän erilaisia teknisiä laitteita suhteellisen usein. Kaikki opettajat käyttävät paljon tietokonetta ja internetiä, mutta muut tekniset laitteet, kuten piirtoheittimet, opiskelijoiden käytössä olevat tietokoneet ja interaktiiviset taulut, eivät ole yhtä laajalti virolaisten ja latvialaisten syrjäseutujen opettajien käytössä, joten myös perinteisiä oppikirjoja ja työvihkoja tulisi käyttää. Opetukseen tulisi kuitenkin muistaa sisällyttää erilaista toimintaa opettajien ja opiskelijoiden mielenkiinnon ylläpitämiseksi.

Viitteet

Allport, G. W. (1979). *The nature of prejudice* (25. juhlavuoden painos). Cambridge, MA: Perseus Books.

Gaudet, S., & Clément, R. (2005). Ethnic identity and psychological adjustment among the Fransaskois. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 37, 110–122.

Jasinskaja-Lahti, Inga and Karmela Liebkind (1998). Content and predictors of the ethnic identity of Russian-speaking immigrant adolescents in Finland. *Scandinavian Journal of Psychology* 39, 209–219.

Pettigrew, T. F. (1997). Generalized intergroup contact effects on prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 173–185.

Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751–783.

Stradling, R. (2003). *Multiperspectivity in history teaching: a guide for teachers*, Council of Europe.

Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories. Studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Turner, R. N., Hewstone, M., Voci, A., Vonofakou, C. (2008). Test of the Extended Intergroup Contact Hypothesis: The Mediating Role of Intergroup Anxiety, Perceived Ingroup and Outgroup Norms, and Inclusion of the Outgroup in the Self, *Journal of Personality and Social Psychology* 95 (4), 843–860.

Julkaistu: 2013 Tallinna
Julkaisija: Unitas Foundation

Laatijat:

Aune Valk
Carl-Johan Ivarsson
Danute Dura
Evelin Tamm
Heidi Slotte
Juha Juntunen
Matti Rautiainen
Mare Oja

Tekstin toimittaminen:

Hanna Jemmer
Maris Vainre

Tietojen kerääminen, kehitys ja levitys: Tartu Klaster OÜ, Advisio OÜ
Käännös, toimittaminen ja painoasuun muokkaaminen: Luisa Translation Agency
Painatus: Areal Design

Central Baltic Interreg IV A 2007–2013 -ohjelma ja Viron opetus- ja tutkimusministeriö ovat rahoittaneet tätä julkaisua, ja julkaisu on osa Different Nations – Shared Experiences -projektia.